איסור היציאה מבבל לארץ ישראל

בתוך הסוגיות העוסקות בדינים השונים הנוגעים לרחיצה, מביאה הגמרא את המעשה הבא (שבת, מא.):

> ר' זירא הוה קא משתמיט מדרב יהודה, דבעי למיסק לארעא דישראל. דאמר רב יהודה: כל העולה מבבל לא"י עובר בעשה שנאמר {ירמיה כז-כב} "בבלה יובאו ושמה יהיו".
>
> אמר איזיל ואשמע מיניה מילתא ואיתי ואיסק אזל אשכחיה דקאי בי באני וקאמר ליה לשמעיה הביאו לי נתר הביאו לי מסרק פתחו פומייכו ואפיקו הבלא ואשתו ממיא דבי באני אמר אילמלא (לא) באתי אלא לשמוע דבר זה דיי".

נקדים ונאמר, כי במהלך עיוננו זה לא ניכנס לחידוש ההלכתי המיוחד אותו שמע ר' זירא מרב יהודה. אנו נתייחס רק לעצם מחלוקתם בדבר העלייה מבבל לארץ ישראל. יחד עם זאת, בחרנו להביא את המעשה במלואו. זאת מתוך אמונה שהקדמת מחלוקתם בעניין עלייה לארץ ישראל לא רק לשם רקע היסטורי הוזכרה כאן, אלא שהדברים גם קשורים לשמועה בה אנו עוסקים. ותן לחכם ויחכם עד בע"ה.

מחלוקת זו בין רב יהודה לר' זירא, מובאת ביתר הרחבה בסוף מסכת כתובות (אשר שם כידוע ישנו ריכוז גדול של מאמרי חז"ל בדבר מעלתה של א"י). בתחילה מביאה הגמרא את אותה מימרא באריכות גדולה יותר (כתובות, קי:-קיא.):

> ר' זירא הוה קמשתמיט מיניה דרב יהודה דבעא למיסק לארץ ישראל דאמר רב יהודה כל העולה מבבל לארץ ישראל עובר בעשה שנאמר {**ירמיה כז-כב**} בבלה יובאו ושמה יהיו עד יום פקדי אותם נאם ה' . ורבי זירא, ההוא בכלי שרת כתיב ורב יהודה כתיב קרא אחרינא {**שיר השירים ב-ז**} השבעתי אתכם בנות ירושלים בצבאות או באילות השדה וגו' ורבי זירא ההוא שלא יעלו ישראל בחומה ורב יהודה השבעתי אחרינא כתיב ורבי זירא ההוא מיבעי ליה לכדרבי יוסי ברבי חנינא דאמר ג' שבועות הללו למה אחת שלא יעלו ישראל בחומה ואחת שהשביע הקדוש ברוך הוא את ישראל שלא ימרדו באומות העולם ואחת שהשביע הקדוש ברוך הוא את העובדי כוכבים שלא ישתעבדו בהן בישראל יותר מדי ורב יהודה {**שיר השירים ב-ז**} אם תעירו ואם תעוררו כתיב ורבי זירא מיבעי ליה לכדרבי לוי דאמר שש שבועות הללו למה תלתא הני דאמרן אינך שלא יגלו את הקץ ושלא ירחקו את הקץ ושלא יגלו הסוד לעובדי כוכבים {**שיר השירים ב-ז**} בצבאות או באילות השדה אמר רבי אלעזר אמר להם הקב"ה לישראל אם אתם מקיימין את השבועה מוטב ואם לאו אני מתיר את בשרכם כצבאות וכאילות השדה.

בהמשך (כתובות קיא.) מביאה הגמרא מימרא נוספת הקשורה למחלוקת זו:

> אמר רב יהודה אמר שמואל כשם שאסור לצאת מארץ ישראל לבבל כך אסור לצאת מבבל לשאר ארצות.

ובצורה יותר חריפה (שם):

> אמר רב יהודה כל הדר בבבל כאילו דר בארץ ישראל שנאמר {**זכריה ב-יא**} הוי ציון המלטי יושבת בת בבל.

מעשה דומה מאוד לסיפור התמציתי במסכת שבת, מוזכר גם במסכת ברכות סביב הלכה אחרת ששמע ר' זירא מרב יהודה בטרם עלה[1].

דבריו של רב יהודה כשלעצמם, וגם אופן הצגתם בסוגיות השונות ובפסיקה, עוררו קושיות רבות. נוסף כמובן לשאלה הקודמת לכל, והיא הבנת שורש מחלוקתם של ר' זירא ורב יהודה[2].

בזכות החיפוש למענה אחר שאלות אלו, יפתח בפנינו חרך הצצה לעומק מחלוקתו עם ר' זירא אשר נדמה כי יש לה משמעות רוחנית גדולה.

---

[1] ברכות כד: אכן שם מובא שהיה זה ר' אבא ולא ר' זירא ועיין חידושי מהר"ץ חיות שם

[2] כמובן שרב יהודה איננו "חשוד" על חוסר אהבת ארץ ישראל, וודאי שדווקא מתוך מעלתה הרוחנית של ארץ ישראל צריך לגשת לביאור שיטתו. מקור נפלא לאהבתו העזה של רב יהודה לארץ ישראל הוא בהקשר לדיני ברכות (ברכות, מג.) :"אמר ליה רב חסדא לרב יצחק האי משחא דאפרסמון מאי מברכין עלויה א"ל הכי אמר רב יהודה בורא שמן ארצנו. א"ל בר מיניה דרב יהודה דחביבא ליה ארץ ישראל לכולי עלמא מאי א"ל הכי אמר רבי יוחנן בורא שמן ערב"

1. המקור לדברי רב יהודה

רב יהודה מנמק את דבריו, בפסוק המובא בירמיה לגבי גלות בבל. כבר העירו על כך התוס' בכתובות (קיא. תוד"ה: "בבלה יובאו ושמה יהיו"):

> אע"ג דהאי קרא בגלות ראשון כתיב, יש לומר דבגלות שני נמי קפיד קרא.

ודברי התוספות טעונים ביאור, כפי שניסח קושייה זו הרבי מילובביץ' ("הדרנים על הש"ס", ח"א, עמר רכח):

> אבל זה גופא צריך ביאור! לכאורה, מניין ההוכחה שאף בגלות שני קפיד קרא?

ואף בפסוק עצמו, סוף סוף מקרא אינו יוצא מידי פשוטו ואכן נראה בעליל שהפסוק מדבר על כלי שרת. נדמה כי יש לנסות ולהבין את עומק דרשתו של רב יהודה בפסוק זה.

2. מסקנת דברי רב יהודה ואופן הצגתה במסכתות שבת וברכות

בסוגיה המלאה במסכת כתובות, משמע שרב יהודה אינו מסתמך על פסוק זה אלא על פסוק משיר השירים: "ור' יהודה קרא אחרינא..." . אם כן, היה מקום לצפות שכאשר הגמרא מביאה סוגיה זו בתמצות, היא תביא אותה לפי המסקנה שלה. יתרה מזו, אף בסוגיה בכתובות יש מקום לשאול: מדוע בכלל מובא הפסוק מירמיהו אם לבסוף רב יהודה חוזר בו? וכבר עמד בכל זה ה"אבני נזר" (שו"ת אבנ"ז, יו"ד, תנד):

> והנה בדברי אגדה זו יש כמה תמיהות...דהראיה מקרא דבבלה יובאו אידחי! דהאי בכלי שרת כתיב, רק מקרא דהשבעתי. וא"כ קרא דבבלה יובאו דמייתי רב יהודה למה?! וקרא דהשבעתי הוה ליה לאתויי!
>
> ובכל דוכתי דמייתי הש"ס להא דרב יהודה מייתי קרא דבבלה יובאו וגו' ולא מייתי קרא דהשבעתי...

3. היחס בין המימרות השונות של רב יהודה עצמו במסכת כתובות ודעת הרמב"ם.

הגמרא מביאה בהמשך דבריה, כנזכר לעיל מימרא נוספת של רב יהודה האוסרת לצאת מבבל לשאר ארצות. יש להבין מהי הזיקה (אם קיימת) בין שתי המימרות. האם האיסור לצאת מבבל לשאר ארצות כולל בתוכו גם את איסור היציאה לארץ ישראל שנזכר קודם ומדובר באיסור כולל יותר או שמא זהו עניין אחר? האם ישנו הבדל בטעם? לכאורה מעצם ההפרדה מוכח שמדובר בעניינים שונים.

ואכן, מדברי רש"י על המימרא השנייה, עולה כי מדובר בטעמים שונים ואין דבריו של רב יהודה בשם שמואל, קשורים לפסוקים שהובאו קודם לכן:

> **כך אסור לצאת מבבל**: לפי שיש שם ישיבות המרביצות תורה תמיד.

באופן דומה גם המאירי[3] שם מסביר את טעם האיסור לצאת מבבל לשאר ארצות:

> וכשם שאסור לצאת מארץ ישראל לחוצה לארץ, כך אסור לצאת מבבל לשאר ארצות. <u>שכל מקום שחכמה ויראת חטא מצויים שם דינו כארץ ישראל</u>, וכמו שאמרו כל הדר בבל כאילו דר בארץ ישראל. שכל מה שאמרו לא אמרו אלא מפני שסתם חוצה לארץ אין חכמה ויראת חטא מצויין בה לישראל לרוב הצרות ועול הגלויות שסובלים שם אלא אם כן על ידי עמל גדול וצער גלגול וסבל הצרות והתיאש מהם לעבודת ה' ...וסתם ארץ ישראל חכמה ויראת חטא מצויין בה עד **שמתוכם** משיגים כבוד בוראם וזוכים להנות מזיו השכינה ועל זה אמרו: אפילו שפחה שבארץ ישראל מובטחת לה שהיא בת העולם בא...

מדובר אם כן בטעם אחר, וממילא באיסור אחר. טעם אחד הנוגע לפסוק, וטעם אחר הנוגע למחוייבות ללימוד התורה. כך מפורשות גם למד המהר"ם שיף שם:

> תרי מילי הן, כל אחד באפי נפשייהו. מבבל לארץ ישראל בעשה, לשאר ארצות משום ישיבה.

---

[3] בגוף הדברים, השתדלנו לא להתייחס ולחלוק על פירושים אחרים שנאמרו בסוגיה זו. זאת על אף שסוגיה זו טעונה מעצם טבעה, ובאופן טבעי דברים רבים נאמרו עליה כשהחלה שבת ציון לפני כמאה שנה (כך למשל, בהקשר זה נכתבה תשובתו של האבני נזר שציטטנו). עם זאת נציין, שברישא של דברי המאירי הנזכר, היו שרצו להיתלות באמירה שניתן לעשות א"י בכל מקום (גם בגלות). אומנם לענ"ד מהמאירי מוכח דווקא להיפך. שכן בהמשך דבריו מבואר, שהשגותיו הרוחניות של האדם בחו"ל, יהיו תמיד חיצוניות לו ופרי עמלו של שכלו. בארץ ישראל לעומת זאת, מקום השראת השכינה, זוכה כל אדם להנות מזיו כבודה והשגותיו הן גדולות יותר שכן הן באות מתוך עומק פנימיותו וסגולת נשמתו הישראלית.

אלא שלא כך נראה שהרמב"ם למד את הדברים. בדברי הרמב"ם, יש לכאורה "כלאיים" בין שתי המימרות (הל' מלכים, ה, יב):

> לעולם ידור אדם בארץ ישראל אפילו בעיר שרובה עכו"ם ואל ידור בחוצה לארץ ואפילו בעיר שרובה ישראל. שכל היוצא לחוצה לארץ כאילו עובד ע"ז. שנאמר "כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבוד אלהים אחרים". ובפורעניות הוא אומר "ואל אדמת ישראל לא יבאו". כשם שאסור לצאת מהארץ לחוצה לארץ כך אסור לצאת מבבל לשאר הארצות, שנאמר "בבלה יובאו ושמה יהיו".

וכבר תמהו עליו כל נושאי הכלים, שמביא את המימרא השנייה ומנמק אותה בפסוק הנזכר במימרא הראשונה של רב יהודה[4]. שכן בגמרא לא משמע כלל שיש איסור עשה ביציאה מבבל לשאר ארצות, וגם לא נזכר הנימוק הזה. בלח"מ על אתר, האריך להקשות על הרמב"ם ובסוף דבריו מסיק: "והשמועה מוכחת כדברי רש"י ז"ל".

כמו כן, לא ברור האם לרמב"ם האיסור חל על ארץ ישראל או לא[5].

<u>הצעה בהבנת הסוגיה</u>

נדמה שכדי להבין בצורה הטובה ביותר את הדברים, חשוב ביותר לשוב לפסוקים עליהם מבוססות הדרשות ולקרוא אותם בעיון. בירמיהו פרק כ"ז, מוכיח הנביא את כל הגויים ואף את עם ישראל, לבל ינסו למרוד במלך בבל, כיוון שרצון ה' הוא שכעת תשלוט בבל:

> אָנֹכִי עָשִׂיתִי אֶת-הָאָרֶץ, אֶת-הָאָדָם וְאֶת-הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי הָאָרֶץ, בְּכֹחִי הַגָּדוֹל, וּבִזְרוֹעִי הַנְּטוּיָה; וְנֹתַתִּיהָ, לַאֲשֶׁר יָשַׁר בְּעֵינָי. וְעַתָּה, אָנֹכִי נָתַתִּי אֶת-כָּל-הָאֲרָצוֹת הָאֵלֶּה, בְּיַד נְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ-בָּבֶל, עַבְדִּי; וְגַם אֶת-חַיַּת הַשָּׂדֶה, נָתַתִּי לוֹ לְעָבְדוֹ. וְעָבְדוּ אֹתוֹ כָּל-הַגּוֹיִם, וְאֶת-בְּנוֹ וְאֶת-בֶּן-בְּנוֹ--עַד בֹּא-עֵת אַרְצוֹ, גַּם-הוּא, וְעָבְדוּ בוֹ גּוֹיִם רַבִּים, וּמְלָכִים גְּדֹלִים. וְהָיָה הַגּוֹי וְהַמַּמְלָכָה, אֲשֶׁר לֹא-יַעַבְדוּ אֹתוֹ אֶת-נְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ-בָּבֶל, וְאֵת אֲשֶׁר לֹא-יִתֵּן אֶת-צַוָּארוֹ, בְּעֹל מֶלֶךְ בָּבֶל--בַּחֶרֶב וּבָרָעָב וּבַדֶּבֶר אֶפְקֹד עַל-הַגּוֹי הַהוּא, נְאֻם ה', עַד-תַּמִּי אֹתָם, בְּיָדוֹ.

ובאופן פרטני, נבואה זו נאמרת ביחוד לצדקיהו:

> וְאֶל-צִדְקִיָּה מֶלֶךְ-יְהוּדָה דִּבַּרְתִּי, כְּכָל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר: הָבִיאוּ אֶת-צַוְּארֵיכֶם בְּעֹל מֶלֶךְ-בָּבֶל, וְעִבְדוּ אֹתוֹ וְעַמּוֹ--וִחְיוּ.

בצמידות לנבואה זו לצדיקהו, נאמרת נבואה מקבילה ביחס לכלי השרת:

> וְאֶל-הַכֹּהֲנִים וְאֶל-כָּל-הָעָם הַזֶּה דִּבַּרְתִּי לֵאמֹר, כֹּה אָמַר ה', אַל-תִּשְׁמְעוּ אֶל-דִּבְרֵי נְבִיאֵיכֶם הַנִּבְּאִים לָכֶם לֵאמֹר, הִנֵּה כְלֵי בֵית ה' מוּשָׁבִים מִבָּבֶלָה עַתָּה מְהֵרָה: כִּי שֶׁקֶר, הֵמָּה נִבְּאִים לָכֶם... כִּי כֹה אָמַר ה' צְבָא-וֹת, אֱ-לֹהֵי יִשְׂרָאֵל--עַל-הַכֵּלִים, הַנּוֹתָרִים בֵּית ה', וּבֵית מֶלֶךְ-יְהוּדָה, וִירוּשָׁלִָם. בָּבֶלָה יוּבָאוּ, וְשָׁמָּה יִהְיוּ--עַד יוֹם פָּקְדִי אֹתָם, נְאֻם-ה', וְהַעֲלִיתִים וַהֲשִׁיבֹתִים, אֶל-הַמָּקוֹם הַזֶּה.

הקשר בין גלות העם לגלות כלי השרת, חוזר גם אצל חנניה בן עזור נביא השקר (ירמיהו, כ"ח) כך אומר חנניה בן עזור בנבואת השקר:

> וַיְהִי בַּשָּׁנָה הַהִיא, בְּרֵאשִׁית מַמְלֶכֶת צִדְקִיָּה מֶלֶךְ-יְהוּדָה, בשנת (בַּשָּׁנָה) הָרְבִעִית, בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי; אָמַר אֵלַי חֲנַנְיָה בֶן-עַזּוּר הַנָּבִיא אֲשֶׁר מִגִּבְעוֹן, בְּבֵית ה', לְעֵינֵי הַכֹּהֲנִים וְכָל-הָעָם, לֵאמֹר. כֹּה-אָמַר צְבָא-וֹת, אֱ-לֹהֵי יִשְׂרָאֵל--לֵאמֹר שָׁבַרְתִּי, אֶת-עֹל מֶלֶךְ בָּבֶל. בְּעוֹד שְׁנָתַיִם יָמִים, אֲנִי מֵשִׁיב אֶל-הַמָּקוֹם הַזֶּה, **אֶת-כָּל-כְּלֵי בֵית ה' אֲשֶׁר לָקַח נְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ-בָּבֶל, מִן-הַמָּקוֹם הַזֶּה**, וַיְבִיאֵם, בָּבֶל. וְאֶת-יְכָנְיָה בֶן-יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ-יְהוּדָה **וְאֶת-כָּל-גָּלוּת יְהוּדָה הַבָּאִים בָּבֶלָה, אֲנִי מֵשִׁיב אֶל-הַמָּקוֹם הַזֶּה--נְאֻם-ה'**: כִּי אֶשְׁבֹּר, אֶת-עֹל מֶלֶךְ בָּבֶל.

> וַיֹּאמֶר, יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא, אָמֵן, כֵּן יַעֲשֶׂה ה'; יָקֵם ה' אֶת-דְּבָרֶיךָ אֲשֶׁר נִבֵּאתָ **לְהָשִׁיב כְּלֵי בֵית-יְהוָה וְכָל-הַגּוֹלָה, מִבָּבֶל אֶל-הַמָּקוֹם הַזֶּה**...

נראה שרב יהודה הבין מהפסוקים, שעל אף בפשט הם מדברים בכלי שרת, הקשר האדוק שלהם לגלות בפועל של עם ישראל מלמד על יחס מהותי בין השניים[6].

---

[4] וכמובן שגם אותה קושיה שציינו לעיל בדבר המקור לדברי רב יהודה נכונה ביתר שאת כשמדובר בפסיקה הלכתית, אשר מיסודה מושתת על מסקנתה הסופית של הסוגיה. אם כך, לא ברור מדוע מביא הרמב"ם את הפסוק מירמיהו שהרי במסקנת הגמרא הובאו פסוקים אחרים? וראה באבן האזל (השמטות מגליונות על הרמב"ם הנ"ל) שעמד בזה. .

[5] עיין כס"מ שמסיק שאכן גם ארץ ישראל בכלל האיסור לדעת הרמב"ם, אבל באבני נזר ובאבן האזל הנ"ל לא הסיקו כך (וראה עוד לקמן בהמשך דברינו).

[6] וגם באבן האזל הנ"ל ביאר בכיוון דומה את דעת רב יהודה.

רב יהודה למעשה למד, שהגאולות תלויות זו בזו. גאולתם של עם ישראל וגאולתם של כלי השרת צריכות לבא כאחד. זה הרעיון שמקופל בדברי הנביא, הקושר את שני הדברים הללו יחד (ולכן חנניה בן עזור ביקש להתנגד לשניהם יחד).

גאולתה המלאה של השכינה, בחזרתה של מציאות המקדש, המתבטאת בכלי השרת, היא תנאי הכרחי גם לגאולה הפיזית של כל אחד ואחד מעם ישראל. לא ניתק לנתק בין השניים[7].

ביאור הקושיות

נראה כי לכן רב יהודה הבין שזה לא שייך דווקא לגלות בבל. רב יהודה למד שישנו משהו עקרוני בסמיכות הפסוקים הזו, המלמד על קשר מהותי בין הגאולה הרוחנית לגאולה הפיזית. קשר זה נכון בכל מצב, בו הגאולה הרוחנית איננה קיימת.

לאור זאת גם יובן, מדוע זה הפסוק שאותו הגמרא מביאה כנימוק לדבריו. זהו בעצם היסוד לשיטתו, וכל שאר הפסוקים באים רק לחזק ולבסס את דבריו. שכן ברור שבפשט הדברים מדובר על כלי שרת ועל כן עומק סברתו שממנה הגיע לדרש זה, טעונה ביסוס. אך הכל אינו אלא הסבר של את אותו יסוד רוחני שלמד מדברי הנביא ירמיהו. ואכן, כך עולה מהפסוקים שמביא משיר השירים: "אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ".

לאור הדברים ננסה ליישב את הרמב"ם.

בנקודת העלייה לארץ ישראל, חלק ר' זירא על רב יהודה. אך גם ר' זירא מודה, שאיו לצאת מבבל לשאר ארצות שאינן ארץ ישראל. זאת מכח אותו פסוק מירמיהו. אלא שר' זירא לא רואה בו כמקור לאיסור עלייה אף לארץ ישראל. ר' זירא לא רואה את אותה הצמדה בין הגאולה הפיזית לגאולה הרוחנית עליה דיבר רב יהודה. ר' זירא מתמקד בעצם הדגש על בבל: "בבלה יובאו ושמה יהיו" , לעניין הזה הוא רואה את הקשר בין העם לכלי השרת. אך להתייחס באופן מהותי, לקשר שבין כלי השרת- כמבטאים את המשמעות של הגאולה הרוחנית, לבין העם- כמבטאים את המשמעות של גאולה פיזית. את זה ר' זירא אינו מקבל.

זהו עומק דבריו: "ההוא בכלי שרת כתיב". כאשר אתה בא ללמוד מפסוק זה גם איסור עלייה לארץ ישראל, כלומר לא רק איסור יציאה ממקום בדרגה רוחנית גבוהה למקום בעל דרגה רוחנית פחותה, אלא כאיסור ממש של לדחוק את הקץ (שכל עוד כלי השרת לא חוזרים- כלומר השכינה בגלותה וטרם הגענו למנוחה ולנחלה מבחינה רוחנית, אז גם מבחינה פיזית איננו שבים לארץ), במשמעות הרוחנית הזו, לא רואה ר' זירא את הדברים יוצא מידי פשוטם.

נראה שהרמב"ם למד שר' זירא ורב יהודה נחלקו בדעת שמואל (אשר משמו מביא רב יהודה את המימרא השנייה), ושניהם ראו בפסוק מירמיהו כמקור לדעת שמואל. ר' זירא ראה בכך כאיסור שנוגע ספציפית לשאר ארצות ולא לבבל (כלומר הדגש הוא: "על בבלה יובאו") מבלי ההיבט של גלות וגאולה, בעוד שרב יהודה ראה כאן קשר מהותי בכך שהדין של איסור יציאה על האדם, נלמד דווקא מכלי השרת ולמד מכך על המשמעות של הקשר בין הגאולה הפיזית והרוחנית[8].

---

[7] וראה בעין איה למסכת ברכות נא, שמבאר את הסוגיה באופן שונה.

[8] ואם זו כוונת הרמב"ם, בוודאי אין כל בעיה לשיטתו לעלות לארץ ישראל בכל עת מכל מקום. וגם מה שאמרנו לדעת רב יהודה, נכון כמובן רק לבבל משום מעלתה הרוחנית הגדולה. אך אין שום איסור (ולהיפך מצות עשה מהתורה) לעלות לארץ ישראל מכל מקום אחר. ולשיטת הרמב"ם אין אזכור לכך שמעלת בבל היא משום מרכזי התורה שבה אלא נראה שיש כאן משהו עצמי ולא נייד. ויתכן וכך גם יסבירו שאר הראשונים מדוע אסר רב יהודה לעלות לארץ ישראל מבבל, שכן שם הנימוק של מרכזי תורה לכאורה אינו תקף כמו שהוא נכון לגבי שאר ארצות. ואכן מצינו (פסחים פז:): "למה הגלה אותם לבבל מפני ששגרן לבית אמם" וראה במהר"ל בחידושי אגדות (ח"א, עמ' קסד) שמאריך בזה וכן במהרש"א בחידושי אגדות על הסוגיה בכתובות. וראה בהגהות יעב"ץ על מסכת כתובות שמסתפק בדעת רש"י אם דעתו שיש איסור עצמי בבל או שמדובר בדבר נייד (כמאירי).